

Klasyfikacja gmin województwa mazowieckiego

Classification of gminas in Poland's Mazowieckie voivodship

PRZEMYSŁAW ŚLESZYŃSKI

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN,
00-818 Warszawa, ul. Twarda 51/55; psleszyn@twarda.pan.pl

Zarys treści. W artykule zaprezentowano klasyfikację gmin województwa mazowieckiego, opartą na dwóch założeniach: (1) dedukcyjnego wyboru kategorii jednostek pod względem określonych cech lub właściwości; (2) podziału tych kategorii jednostek na subkategorie według zróżnicowania wewnętrznego na podstawie metod indukcyjnych. Przyjęto podział na kategorie, zróżnicowane pod względem administracyjno-osadniczym, funkcjonalnym (pełnionych funkcji społeczno-gospodarczych i powiązań funkcjonalnych) i morfologicznym. Pierwszą, nadrzędną kategorię stanowią najważniejsze ośrodki miejskie na trzech poziomach hierarchicznych (subkategoriach): stołecznym, subregionalnym wraz ze strefami podmiejskimi oraz powiatowym, przy czym dla Warszawy wyróżniono dwie strefy (o bardziej i mniej intensywnym zagospodarowaniu). Pozostałe gminy klasyfikowano na podstawie natężenia występowania funkcji gospodarczych. Przedstawiona klasyfikacja ma charakter uniwersalny, stwarzający możliwości nie tylko dalszego różnicowania zbiorów, ale także łączenia w inne agregaty. Wydaje się szczególnie przydatna do monitoringu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Słowa kluczowe: systematyka, dedukcja, indukcja, klasyfikacja gmin, funkcje gmin, województwo mazowieckie.

Założenia metodologiczne

Klasyfikacja dowolnego zbioru ze względu na właściwości jego poszczególnych elementów jest podstawowym zadaniem systematycznym. W badaniach przestrzennych, w tym geograficznych, głównym celem jest takie uporządkowanie jednostek danego obszaru oraz ewentualnie powiązań między nimi, które pozwala na uchwycenie różnego typu właściwości – morfologicznych, strukturalnych, funkcjonalnych, genetycznych, itd. Celem klasyfikacji jest zatem nie tylko opis systematyzujący, ale pośrednio również dostarczenie narzędzia do wyjaśniania procesów rozwojowych i związków przyczynowo-skutkowych. Dzieląc dany obszar na kategorie jednostek, względnie łącząc te jednostki w grupy,



otrzymujemy bardziej heterogeniczne agregaty, w których na ogół łatwiej jest badać i interpretować zachodzące procesy, niż gdy ma to miejsce dla całego zbioru lub podzbioru wydzielonego według narzuconych kryteriów. Typowym przykładem jest tu podział administracyjny gmin na miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie, w którym często nie udaje się uzyskać satysfakcjonujących porównań i interpretacji.

Działania klasyfikacyjne mogą mieć, oprócz poznawczego, również istotny walor praktyczny, gdyż pozwalają na efektywniejsze zarządzanie obszarem poprzez wykorzystanie jego cech charakterystycznych, decydujących o rozwoju społeczno-gospodarczym. Szczególne znaczenie ma to z punktu widzenia monitoringu rozwoju społeczno-gospodarczego i wspomnianych potrzeb porównawczych i interpretacyjnych.

Z logicznego punktu widzenia podział każdego obszaru można przeprowadzić dwojako, tj. poprzez łączenie odrębnych jednostek w większe agregaty na zasadzie podobieństwa, albo poprzez podział większych całości na mniejsze na podstawie różnic pomiędzy subjednostkami. W tradycji geograficznej znane są dwa sposoby rozwiązania tego zagadnienia. W geografii fizycznej pierwsza metodyka nazywana jest najczęściej typologią, druga – regionalizacją i oddaje sens analiz prowadzonych niejako „z dołu” lub „z góry” na tym samym obiekcie, będącym przedmiotem klasyfikacji (Przewoźniak, 1987; Richling, 1992), natomiast w geografii społeczno-ekonomicznej regionalizacja niejednokrotnie prowadzona jest poprzez zarówno podział, jak i łączenie elementów.

W podstawowym studium na temat metod klasyfikacji w geografii społeczno-ekonomicznej autorstwa J.J. Paryska (1982) przyjęto, że klasyfikacja jest pojęciem nadrzędnym, w ramach którego mieści się zarówno typologia (klasyfikacja typologiczna), jak i – pod pewnymi warunkami – regionalizacja (por. też Czyż, 1971). W innych dyscyplinach badawczych również najczęściej przyjmuje się, że typologia jest szczególnym rodzajem klasyfikacji, m.in. w filozofii (Wójcik, 1965).

Coraz częściej uważa się jednak, że obydwa sposoby klasyfikacji są komplementarne, a nawet równoległe. Część badaczy sądzi, że typologia dużych obszarów powinna być prowadzona metodami dedukcyjnymi, a do uszczegółowienia poszczególnych podziałów i weryfikacji granic wydzielanych jednostek należy stosować metody indukcyjne. Spośród geografów fizycznych na przykład M. Przewoźniak (1987) stwierdza, że procedurę typologiczną można opisać poprzez następujące założenia: (1) przynależność do typu określa czynnik uznany za przewodni; (2) grupowanie odbywa się na podstawie zespołu cech ważniejszych; (3) typy są tworzone na podstawie cech najczęściej występujących.

Badacze polscy podejmowali dotychczas wiele prób klasyfikacji społeczno-gospodarczych gmin, również dla całego kraju. Obszerną bibliografię tego typu prac z lat 1960. i 1970. zawiera wspomniane studium J.J. Paryska (1982) oraz monografia E. Nowak (2004). W późniejszych dekadach większe postępy poczynione zostały dla obszarów wiejskich (Stola, 1989; 1995). Z najnowszych studiów

przywołać można prace A. Rosnera i innych (2007), T. Komornickiego i P. Śleszyńskiego (2008) oraz J. Bańskiego (2009). Głównym kryterium były w nich funkcje gospodarcze gmin, a procedura klasyfikacyjna miała charakter w dużej mierze dedukcyjny, a nawet intuicyjny. Polegało to na wstępnym przyjęciu kilku lub kilkunastu typów gmin, a następnie znalezieniu sposobów, a w szczególności kryteriów, za pomocą których możliwe było rozdzielenie wszystkich gmin na różne typy. Najbardziej sformalizowana procedura została zastosowana w pracy A. Rosnera, a najmniej – u T. Komornickiego i P. Śleszyńskiego.

Stwierdzenie dotyczące roli intuicji nie jest zarzutem, ale wskazuje na praktyczną konieczność stosowania podejścia hierarchicznego (zgodnie z terminologią ustaloną przez J.J. Paryska) lub ogólnie – dedukcyjnego w klasyfikacji jednostek przestrzennych.

Podejście dedukcyjno-indukcyjne w klasyfikacji jednostek przestrzennych

Rozumowanie dedukcyjne, co do zasady, powinno wykorzystywać założenia logiczne, warunkujące zgodność różnych przesłanek i czynników, przemawiających za ich wykorzystaniem w procedurze badawczej. W proponowanej klasyfikacji jednostek przestrzennych polega ono na sprecyzowaniu i ustaleniu hierarchii kategorii jednostek, będącej jej podstawą oraz wyborze cech wiodących lub reprezentatywnych, a także szczegółowych wartości kryteriów decydujących o przynależności do danej kategorii. Proponowane podejście najogólniej sprowadza się zatem do (1) dedukcyjnego wyboru kategorii jednostek pod względem określonych cech lub właściwości; (2) podziału tych kategorii jednostek na subkategorie według ich zróżnicowania wewnętrznego na podstawie metod indukcyjnych. Dlatego opisany sposób podejścia można nazwać dedukcyjno-indukcyjnym.

Podejście dedukcyjne *a priori* zakłada kilka istotnych kwestii w analizie klasyfikacyjnej. Po pierwsze, że zbiór jednostek jest heterogeniczny i da się go podzielić na pewną liczbę kategorii. Po drugie, że kategorie tych jednostek są wewnątrznie zróżnicowane i że mogą być dzielone dalej na subkategorie. Po trzecie, że wśród analizowanych jednostek istnieje pewna hierarchia, która narzuca ważność lub pierwszeństwo w wyróżnianiu jednych kategorii nad innymi.

Uzasadnienie dedukcyjnej hierarchii czynników, decydujących o charakterze klasyfikacji, wiąże się z założeniem, że organizacja przestrzenna systemów społeczno-gospodarczych nie jest przypadkowa lub chaotyczna, ale wiąże się z określonym porządkiem. Porządek ten lub ściślej – pewien charakterystyczny sposób występowania elementów w przestrzeni, jest odbiciem stosunków politycznych, gospodarczych i społecznych, uwarunkowanych historycznie i kulturowo, a często także umocowanych prawnie. A zatem w proponowanym ujęciu dobrze zaprojektowana klasyfikacja powinna uwzględniać ten swoisty ład organizacyjno-przestrzenny.

Wybór cech wiodących lub reprezentatywnych jest trudniejszym zadaniem, gdyż niesie ryzyko subiektywizmu. Jeśli jednak hierarchia poszczególnych kategorii została ułożona logicznie, ryzyko to zostaje znacznie pomniejszone. Wybór cech reprezentatywnych sprowadza się do wyboru uzasadnionego specyfiką danej kategorii jednostek.

Szczegółowe kryteria, decydujące o podziale na subkategorie, można dobrać w mniej sformalizowany sposób. W większości dotychczasowych sposobów klasyfikacji zazwyczaj wykorzystywana jest duża liczba zmiennych, redukowanych na ogół analizą korelacyjną. Metody te cechuje duży automatyzm i wyniki nie zawsze są satysfakcjonujące. Spośród licznych nowszych opracowań tego typu wymienić można m.in. typologie gmin wiejskich województwa świętokrzyskiego (Molenda-Grysa, 2008) oraz mazowieckiego (Adamowicz i Zając, 2006; Młodak, 2009; Czapiewski, 2010). Ponadto w ostatnich dwóch dekadach opublikowano wiele analiz klasyfikacyjnych, w tym typologicznych, dotyczących bardziej wyspecjalizowanych zagadnień, np. infrastruktury społecznej (Kołodziejczyk, 1991), oświatowej (Domalewski, 2002), czy sytuacji finansowej (Standar i Średzińska, 2008).

Założenia i cele klasyfikacji gmin województwa mazowieckiego

Prezentowana klasyfikacja została pierwotnie opracowana na potrzeby projektu „Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza”, realizowanego w latach 2010–2011 w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w ramach projektu „Trendy Rozwojowe Mazowsza” (koordynowanego przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego” i kierowanego do samorządu województwa mazowieckiego). Za podjęciem badań przemawiały dwie przesłanki:

- 1) istniejące podziały terytorialne, w tym zwłaszcza podział na typy administracyjne gmin, są w wielu przypadkach nieodpowiednie do potrzeb zintegrowanego planowania przestrzennego i regionalnego, zwłaszcza w monitoringu społeczno-gospodarczym;
- 2) wykorzystywane klasyfikacje jednostek administracyjnych, a szczególnie podział na gminy miejskie, wiejskie i miejsko-wiejskie, nie służą dobrze wyjaśnianiu prawidłowości i związków przyczynowo-skutkowych, występujących w województwie.

Pierwsze założenie wiąże się z klasycznym pojmowaniem regionu K. Dziewońskiego (1967), w którym region administracyjny, jako narzędzie działania, przeciwstawiany jest regionowi statystycznemu (narzędziu badania) oraz realnie istniejącemu obiektowi poznawczemu (region przedmiotowy). W większości przypadków organizacji terytorialnej tylko te dwa pierwsze regiony się pokrywają; trzeci zwykle istnieje niezależnie od wymienionych, jakkolwiek najpierw

przesłanką, a w efekcie również celem powołania regionu administracyjnego jest uzyskanie obszaru spójnego wewnątrznie i wykazującego pożądane prawidłowości rozwoju. Warto też zauważyć, że niewydolność stosowanych podziałów terytorialnych ujawnia się najczęściej tam, gdzie procesy rozwoju społeczno-gospodarczego są najbardziej intensywne, a więc np. w strefach podmiejskich.

Drugie założenie wynika z racjonalności i efektywności badań, związanych z wyjaśnianiem zjawisk i procesów oraz poszukiwań związków przyczynowo-skutkowych. Zakładając istnienie realnych regionów o cechach przedmiotowych można domniemywać, że cechy je charakteryzujące powinny być najbardziej adekwatne, a nie uśrednione z innych nakładających się regionów. Porównując ze sobą lub w odniesieniu do badanych procesów poszczególne regiony, najlepsze wyniki badawcze uzyskuje się tam, gdzie dane statystyczne są najściślej przyporządkowane do jednostek heterogenicznych pod względem struktury i organizacji wewnętrznej, reprezentujące możliwie „czyste” obiekty badawcze, niezakłócone wypadkową oddziaływania różnych zjawisk.

Przyjęto, że uniwersalnym założeniem metodologicznym powinna być kompleksowość (wszechstronność) typologii, czyniąca ją przydatną do różnych celów poznawczych i praktycznych, istotnych z punktu widzenia zagospodarowania przestrzennego i rozwoju regionalnego. Najwłaściwszą i najwygodniejszą jednostką klasyfikacyjną jest tu gmina. Za cel typologii uznano zatem podział gmin województwa mazowieckiego na kategorie, zróżnicowane pod możliwie wieloma względami oraz jak najpełniej określające stan rozwoju pod względem działalności człowieka: administracyjnym, funkcjonalnym, społeczno-gospodarczym i morfologicznym. We wszystkich wymienionych przypadkach względy te opierają się – w mniejszym bądź większym stopniu – na funkcjach, rozumianych jako przeznaczenie i rola terytorium w organizacji przestrzennej.

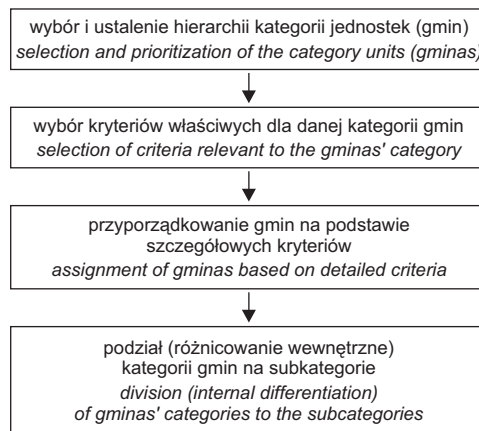
Szczegółowa metodyka badawcza

Procedurę klasyfikacji gmin województwa mazowieckiego przeprowadzono w następujących etapach (ryc. 1).

1. Wybór i ustalenie hierarchii kategorii. Zastosowano dedukcyjną hierarchię czynników, powodujących zróżnicowanie gmin i podział na kategorie, to znaczy przyjęto, że jedno z ustalonych na początku procedury klasyfikacyjnej kategorii gmin województwa mają większą rangę i znaczenie niż pozostałe. O ważności decyduje w tym przypadku rola w organizacji przestrzennej.
2. Wybór kryteriów właściwych dla danej kategorii. Każdą z kategorii opisano na podstawie kryteriów odpowiadających jej specyfice, np. administracyjnej, gospodarczej itd. Również w tym przypadku postępowanie ma charakter dedukcyjny.
3. Przyporządkowanie gmin na podstawie szczegółowych kryteriów. Gminy są włączane do poszczególnych kategorii, jeśli są spełnione określone kryteria.

Ponadto w tym miejscu następuje wyłączenie z dalszych etapów klasyfikacji gmin, które już zostały przyporządkowane do kategorii na wyższych poziomach hierarchicznych.

4. Indukcyjne różnicowanie wewnętrzne. Kategorie gmin w miarę potrzeby dzielone są na subkategorie na podstawie cech szczegółowych, związanych z ich indywidualną specyfiką. Przyporządkowanie gmin do danej subkategorii następuje poprzez szukanie podobieństw cech rozwojowych i morfologicznych gmin. Ta część analiz ma charakter typowej klasyfikacji rozłącznej, polegającej na podziale kategorii na subkategorie według określonych cech i kryteriów.



Ryc. 1. Schemat ogólnej procedury klasyfikacyjnej gmin województwa mazowieckiego
General scheme for the classification procedure of the gminas in Mazowieckie voivodship
Opracowanie własne. / Author's own elaboration.

Dedukcyjna hierarchia czynników decydujących o wyróżnieniu poszczególnych kategorii objęła funkcje administracyjno-osadnicze, powiązania funkcjonalne, funkcje gospodarcze i charakter morfologiczny gmin. Taka kolejność ma swoje uzasadnienie, wynikające z organizacji systemów społeczno-gospodarczych.

Funkcje administracyjne decydują o pozycji gminy w systemie osadniczym, w tym o sposobie organizacji przestrzennej danego obszaru. Najpowszechniej wykorzystywany jest albo dychotomiczny podział na miasto i wieś, albo kilkustopniowy podział na stolice poszczególnych szczebli administracyjnych (kraj, województwo, powiat, gmina). Gminy na wyższych poziomach organizacji terytorialno-osadniczej, wraz z łączącymi je korytarzami transportowymi, tworzą swego rodzaju „szkielet” zagospodarowania przestrzennego, dominujący w strukturze regionalnej oraz decydujący o kierunkach i natężeniu przepływów międzygminnych. Rola funkcji administracyjnych lub szerzej – administracyj-

no-osadniczych w prezentowanej klasyfikacji wydaje się najistotniejsza, zatem w procedurze klasyfikacyjnej jako pierwsze zostają wydzielone główne miasta – ośrodki administracyjno-osadnicze.

Według takich założeń istnieją węzły aktywności, wpływające na sposób i miejsce występowania innych kategorii gmin. Na przykład obecność dużego miasta decyduje, że sąsiadujące z nim gminy są silnie z nim związane i na tej podstawie można wyróżnić strefę podmiejską. Dlatego w drugiej kolejności brane są pod uwagę powiązania funkcjonalne, jako relacja pomiędzy poszczególnymi elementami zbioru. Obrazują one związki przestrzenne, które decydują o tym, że na jakimś obszarze mamy do czynienia z mniej lub bardziej spójnym regionem funkcjonalnym (np. węzłowym według klasycznego ujęcia Whittleseya). Po głównych miastach – ośrodkach administracyjno-osadniczych – zostają więc wydzielone ich strefy podmiejskie.

W kolejnym kroku wszystkie pozostałe gminy są klasyfikowane na podstawie pełnionych funkcji, głównie gospodarczych. Funkcje gospodarcze (lub szerzej – społeczno-gospodarcze) są najpowszechniej stosowanym indykatorem, pozwalającym na rozróżnienie gmin o różnym charakterze gospodarowania i aktywności ludzkiej, w postaci np. zatrudnienia. W przypadku województwa mazowieckiego zakłada się *a priori*, że klasyfikacja powinna uwzględniać koncentrację różnych rodzajów powszechnie przyjmowanych działalności, czyli funkcji pełnionych przez gminy, tj. (1) rolnictwa, (2) przemysłu, (3) wybranych usług, np. turystyki i rekreacji, (4) innych istotnych funkcji, decydujących o specyfice gmin (np. ochrony przyrody).

Na koniec, w miarę potrzeby, następuje różnicowanie wewnętrzne poszczególnych kategorii gmin na subkategorie. Do tego celu przyjmowane są głównie cechy wynikające ze specyfiki danej funkcji oraz cechy morfologiczne gmin. W przypadku funkcji administracyjnych jest to podział na trzy lub cztery stopnie hierarchiczne (stolica kraju/województwa, ośrodek subregionalny będący stolicą dawnego województwa, a obecnie najczęściej miasto grodzkie, stolica powiatu, inne miasto). W przypadku innych kategorii brane są pod uwagę zróżnicowania wynikające z cech charakterystycznych rozwoju społeczno-gospodarczego. Na przykład duża część jednostek województwa mazowieckiego – to gminy wiejskie z wiodącą funkcją rolniczą, Dlatego logiczne wydaje się większe różnicowanie tego zbioru pod względem intensywności gospodarowania.

Z kolei morfologia, czyli ukształtowanie topologiczne elementów składających się na zagospodarowanie przestrzenne (ułożenie) oraz charakterystyczne cechy ich występowania, np. częstość, jest wynikiem różnych uwarunkowań naturalnych i antropogenicznych. Uniwersalnym miernikiem morfologicznym jest gęstość zaludnienia – syntetyczny wskaźnik ogólnego rozwoju osadnictwa i intensywności zagospodarowania. Gęstość zaludnienia jest też sposobem na uwzględnienie w klasyfikacji naturalnych cech morfologicznych, związanych ze stopniem przekształcenia środowiska przyrodniczego.

Wyniki

W klasyfikacji głównych ośrodków miejskich wyróżniono trzy poziomy hierarchiczne: stołeczny (MS), subregionalny (MG; były miasta wojewódzkie, które w większości otrzymały status grodzki) oraz powiatowy (MP). W pierwszym przypadku była to Warszawa, w drugim – Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom i Siedlce, a w trzecim – 22 gminy miejskie i miejsko-wiejskie zawierające miasta będące stolicami powiatów, ale położone poza strefą oddziaływania Warszawy (Białobrzegi, Garwolin, Gostynin, Grójec, Kozienice, Lipsko, Łosice, Maków Mazowiecki, Mława, Ostrów Mazowiecka, Płońsk, Przasnysz, Przysucha, Pułtusk, Sierpc, Sochaczew, Sokołów Podlaski, Szydłowiec, Węgrów, Wyszaków, Zwolen, Żuromin). Poszczególne kategorie koncentrowały 32,8, 10,1 i 8,6% zameldowanych mieszkańców województwa.

Następnie do dwóch najwyższych szczebli dołączono (zgodnie z procedurą w drugim kroku) strefy podmiejskie (PS i PG), wyróżnione na podstawie cech funkcjonalnych, morfologicznych i gospodarczych (tab. 1). W tym przypadku procedura klasyfikacyjna równocześnie wiązała się z delimitacją, co oznaczało przyjęcie zasady ciągłości przestrzennej obszarów i ich sąsiedztwa z rdzeniem (stolicą danego układu). Przyjęto następujące szczegółowe kryteria: (1) stopień urbanizacji morfologicznej, identyfikowanej przez gęstość zaludnienia oraz udział obszarów zabudowanych; (2) stopień urbanizacji ekonomiczno-funkcjonalnej (zatrudnienie w zawodach pozarolniczych i natężenie występowania podmiotów usługowych wyższego rzędu); (3) natężenie powiązań funkcjonalnych (wyjazdy do pracy i napływ ludności z głównego miasta w kierunku odśrodkowym).

W przypadku Warszawy, ze względu na rozległość strefy bezpośredniego oddziaływania, celowy wydawał się dalszy podział strefy podmiejskiej. Na podstawie położenia i sposobu użytkowania wyróżniono silniej związaną, intensywnie zagospodarowaną i bliżej położoną właściwą strefę podmiejską (PSI; 27 gmin i 13,7% mieszkańców województwa) oraz słabiej związaną, mniej intensywnie zagospodarowaną i bardziej oddaloną strefę przedmiejską (PSE; 31 i 7,4%).

Strefy podmiejskie ośrodków subregionalnych wyróżniono bez ich dalszego różnicowania wewnętrznego. W czterech miastach (Ciechanów, Płock, Radom i Siedlce) stanowiło je tylko 20 gmin i 3,5% ludności Mazowsza. Właśnie mała liczebność spowodowała, że tej kategorii dalej nie różnicowano.

W miastach powiatowych nie wydzielano stref podmiejskich, z dwóch powodów. Po pierwsze, na obszarach okalających stolice powiatów procesy suburbanizacji zaznaczają się na ogół słabo i tym samym słabe są powiązania z sąsiadującymi gminami o charakterze węzłowym w porównaniu do dużych ośrodków. Drugim powodem były trudności metodyczne związane z niejednorodnym statusem administracyjnym – istnieją gminy miejsko-wiejskie, a także miej-

skie wraz z otaczającymi gminami wiejskimi (z tą samą na ogół siedzibą), co uniemożliwia rozsądne wskaźnikowanie kryteriów i utrudnia dostęp do danych źródłowych, pomocnych w klasyfikacji. W efekcie kategoria gmin pełniących funkcje stolic powiatów jest bardzo niejednorodna, szczególnie pod względem stopnia urbanizacji morfologicznej. W przyszłości wymaga to zapewne uszczegółowienia i opracowania bardziej dogłębnych kryteriów.

Pozostałe gminy klasyfikowano na podstawie natężenia funkcji gospodarczych. Klasyfikacja polegała na zaliczaniu gmin do danej kategorii, jeśli spełniane były określone kryteria. Ponadto, jednym z kryteriów pomocniczych było zapewnienie optymalnej liczebności jednostek, aby żadna z kategorii nie była zbyt licznie lub zbyt mało licznie reprezentowana.

W przypadku gmin o rozwiniętych funkcjach pozarolniczych (O) za podstawowy miernik uznano liczbę pracujących w sektorze pozarolniczym, która musiała wynosić (1) co najmniej 70% lub (2) co najmniej 60%, w tym w przemyśle co najmniej 25%. Do kategorii tej włączono ponadto kilka gmin o bardziej intensywnie rozwiniętych funkcjach rekreacyjno-turystycznych, identyfikowanych na podstawie bazy noclegowej (powyżej 20 miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców) lub rejestrowanego ruchu turystycznego (powyżej 10 udzielonych noclegów na 1000 mieszkańców). W sumie kategoria gmin z intensywnie rozwiniętymi funkcjami pozarolniczymi objęła 29 jednostek i 5,3% mieszkańców województwa.

Gminy z intensywnie rozwiniętym rolnictwem (R) i o ekstensywnym rozwoju (E) wyróżniono na podstawie struktury użytkowania gruntów, zatrudnienia w rolnictwie oraz poziomu rynkowości. Kategorie te rozgraniczano spełnianiem lub nie wszystkich następujących warunków: (1) użytki rolne powyżej 65% powierzchni gminy, (2) zatrudnienie w rolnictwie powyżej 40% i (3) powyżej 50% gospodarstw produkujących wyłącznie lub głównie na rynek. Ponadto do tej kategorii włączono gminy z rozwiniętym sadownictwem (powyżej 5% sadów w powierzchni ogólnej gminy). W sumie pierwsza kategoria objęła 112 jednostek samorządowych i 11,8% ludności województwa, druga – odpowiednio 67 i 7,5%. Warto podkreślić, że w ostatniej kategorii funkcja rolnicza, chociaż znacznie słabiej rozwinięta, na ogół jest dominująca.

Rozmieszczenie wyróżnionych typów gmin wykazuje prawidłowości przestrzenne (ryc. 2). Centralną część stanowi Warszawa, wokół której rozpościerają się strefy podmiejska i przedmiejska. Można uznać, że te trzy kategorie stanowią podstawę do delimitacji Obszaru Metropolitalnego Warszawy.

Największą część obszaru województwa zajmują gminy z rozwiniętym rolnictwem oraz o ekstensywnym rozwoju. Pierwsza kategoria częściej występuje na północnym zachodzie, wschodzie i południu. Większe zwarte kompleksy tych gmin są położone zwłaszcza pomiędzy Płockiem i Ciechanowem (z przedłużeniem na wschód do Przasnysza i Płońska), a także wokół Siedlec oraz pomiędzy Radomiem i Grójcem. Druga kategoria dominuje powierzchniowo zwłaszcza na

Tabela 1. Kryteria klasyfikacji gmin województwa mazowieckiego
Criteria for the classification of the gminas within Mazowieckie voivodship

Kategoria <i>Category</i>	Skrót <i>Abbreviation</i>	Wykorzystane kategorie kryterialne <i>Criteria categories used</i>	Szczegółowe kryteria <i>Detailed criteria</i>
Rdzeń stolicy kraju i województwa (Warszawa) <i>Core of national and regional capital (Warsaw)</i>	MS	funkcje administracyjne <i>administrative functions</i>	według obowiązującego podziału administracyjnego <i>in accordance with the administrative division in force</i>
Rdzenie zespołów miejskich miast subregionalnych <i>Urban cores of subregional cities</i>	MG	funkcje administracyjne <i>administrative functions</i>	według obowiązującego podziału administracyjnego (miasta na prawach powiatu oraz były wojewódzkie) <i>in accordance with the administrative division in force (cities with powiat status and former voivodship capitals)</i>
Gminy ze stolicami powiatów <i>Communes (gminas) with powiat capitals</i>	MP	funkcje administracyjne <i>administrative functions</i>	według obowiązującego podziału administracyjnego <i>in accordance with the administrative division in force</i>
Gminy strefy podmiejskiej Warszawy <i>Gminas of Warsaw's suburban zone</i>	PSI	morfologia, funkcje gospodarcze, powiązania funkcjonalne <i>morphology, economic functions, functional linkages</i>	gminy wokół Warszawy spełniające 3 warunki: (1) gęstość zaludnienia >200 osób na 1 km ² lub udział terenów zabudowanych >10%; (2) zatrudnienie w rolnictwie <15% lub liczba podmiotów gospodarczych w sektorze usług wyższego rzędu >10/1000 mieszk.; (3) wyjazdy do pracy >120/1000 mieszk. lub napływ >15 osób/1000 <i>gminas around Warsaw meeting three requirements: (1) population density > 200 inhabitants per km² or share of area that is built-up >10%; (2) employment in agriculture <15% or no. of business entities in the sector of higher-order services >10 per 1000 inhabitants; (3) commute to work >120 per 1000 inhabitants or inflow >15 people per 1000</i>
Gminy strefy przedmiejskiej Warszawy <i>Gminas of Warsaw's external zone</i>	PSE	morfologia, funkcje gospodarcze, powiązania funkcjonalne <i>morphology, economic functions, functional linkages</i>	gminy wokół Warszawy spełniające dwa z trzech warunków jak w kategorii PSI oraz dodatkowo z wysokimi wskaźnikami dojazdów do pracy lub napływów migracyjnych z Warszawy <i>gminas around Warsaw meeting two of the three conditions set out for the PSI category, and also with a high index for commuting to work or inflow from Warsaw</i>

Kategoria <i>Category</i>	Skrót <i>Abbreviation</i>	Wykorzystane kategorie kryterialne <i>Criteria categories used</i>	Szczegółowe kryteria <i>Detailed criteria</i>
Gminy strefy podmiejskiej ośrodków subregionalnych <i>Gminas of the suburban zones of subregional centres</i>	PG	morfologia, funkcje gospodarcze, powiązania funkcjonalne <i>morphology, economic functions, functional linkages</i>	gminy o wyższych w stosunku do otoczenia wskaźnikach zastosowanych w przypadku strefy podmiejskiej Warszawy, szczególnie pod względem powiązań funkcjonalnych (napływy migracyjne i wyjazdy do pracy) <i>gminas with indices applied in the case of the gminas of Warsaw's suburban zone that are higher than those in the surroundings, especially as regards functional linkages (inflow or commuting to work)</i>
Gminy o rozwiniętych funkcjach pozarolniczych <i>Gminas with non-agriculture functions developed</i>	O	funkcje gospodarcze <i>economic functions</i>	gminy spełniające kryteria: (1) zatrudnienie poza rolnictwem >70%; (2) zatrudnienie poza rolnictwem co najmniej >60%, w tym w przemyśle co najmniej >25%; (3) rozwinięta baza noclegowa lub ruch turystyczny: na 1000 mieszk. >20 miejsc noclegowych lub >10 udzielonych noclegów. <i>gminas meeting criteria: (1) >70% of employment outside agriculture, (2) >60% of employment outside agriculture, with >25% in industry; (3) a developed overnight accommodation base or tourist traffic: >20 places in overnight accommodation per 1000 inhabitants or >10 overnight stays</i>
Gminy z intensywnie rozwiniętym rolnictwem <i>Gminas with intensively developed agriculture</i>	R	rolnicze funkcje gospodarcze <i>agricultural economic functions</i>	pozostałe gminy, o udziale użytków rolnych >65%, zatrudnieniu w rolnictwie >40% oraz udziale gospodarstw produkujących na rynek >50% <i>other gminas, with agricultural land accounting for >65%, employment in agriculture >40% and >50% of farms producing for the market</i>
Gminy o ekstensywnym rozwoju, głównie rolnicze <i>Gminas with extensive development, mainly agricultural</i>	E	zasada wykluczenia <i>principle of elimination</i>	pozostałe gminy (niespełniające kryteriów gmin z intensywnie rozwiniętym rolnictwem) <i>other gminas (not meeting the criteria for gminas with intensively developed agriculture)</i>

Opracowanie własne. / Author's own elaboration.

Tabela 2. Podstawowe informacje o wyróżnionych kategoriach gmin województwa mazowieckiego (dane za 2009 r.)

Basic information (for 2009) concerning the categories of gmina distinguished for Mazowieckie voivodship

Kategoria / Category		Liczba gmin <i>Number of gminas</i>	Liczba mieszkańców <i>Population</i>		Powierzchnia (km ²) <i>Area (sq.km)</i>	Gęstość zaludnienia (os./1 km ²) <i>Density of population (inhab./sq.km)</i>
opis / description	skrót abbrev.		tys. '000	% w miastach <i>% of urban population</i>		
Rdzeń stolicy kraju i województwa (Warszawa) <i>Core of national and regional capital (Warsaw)</i>	MS	1	1 714,4	100,0	517	3 315
Gminy strefy podmiejskiej Warszawy <i>Communes (gminas) of Warsaw's suburban zone</i>	PSI	27	725,1	72,9	1 297	559
Gminy strefy przedmiejskiej Warszawy <i>Gminas of Warsaw's external zone</i>	PSE	31	393,0	33,6	2 897	136
Rdzenie zespołów miejskich miast subregionalnych <i>Urban cores of subregional cities</i>	MG	5	526,4	100,0	293	1 797
Gminy strefy podmiejskiej ośrodków subregionalnych <i>Gminas of subregional centers suburban zones</i>	PG	20	182,8	4,5	2 236	82
Gminy ze stolicami powiatów <i>Gminas with poviats capitals</i>	MP	22	433,9	82,7	1 871	232
Gminy z rozwiniętymi funkcjami pozarolniczymi <i>Gminas with non-agriculture functions developed</i>	O	29	241,1	24,7	3 529	68
Gminy z intensywnie rozwiniętym rolnictwem <i>Gminas with intensive developed agriculture</i>	R	112	615,1	4,9	13 912	44
Gminy o ekstensywnym rozwoju, głównie rolnicze <i>Gminas with extensive development, mainly agricultural</i>	E	67	390,3	4,2	9 006	43
Razem / Total		314	5 222,2	64,6	35 558	147
<i>Podziały pomocnicze / Auxiliary divisions</i>						
MS+PSI+PSE		28	2 439,6	91,9	1 814	1 345
MG+PG		25	709,2	75,4	2 529	280
M+P		75	3 582,7	87,5	6 214	577
O+R+E		208	1 246,5	8,5	26 448	47
Aglomeracja Warszawska według Planu Zagospodarowania... (2004) <i>Warsaw Agglomeration according to "Plan zagospodarowania..." (2004)</i>		40	2 645,5	88,5	2 724	971

Opracowanie własne. / Own elaboration.

północy województwa, a mniejsze kompleksy są spotykane w różnych innych miejscach, bez wyraźnych prawidłowości przestrzennych.

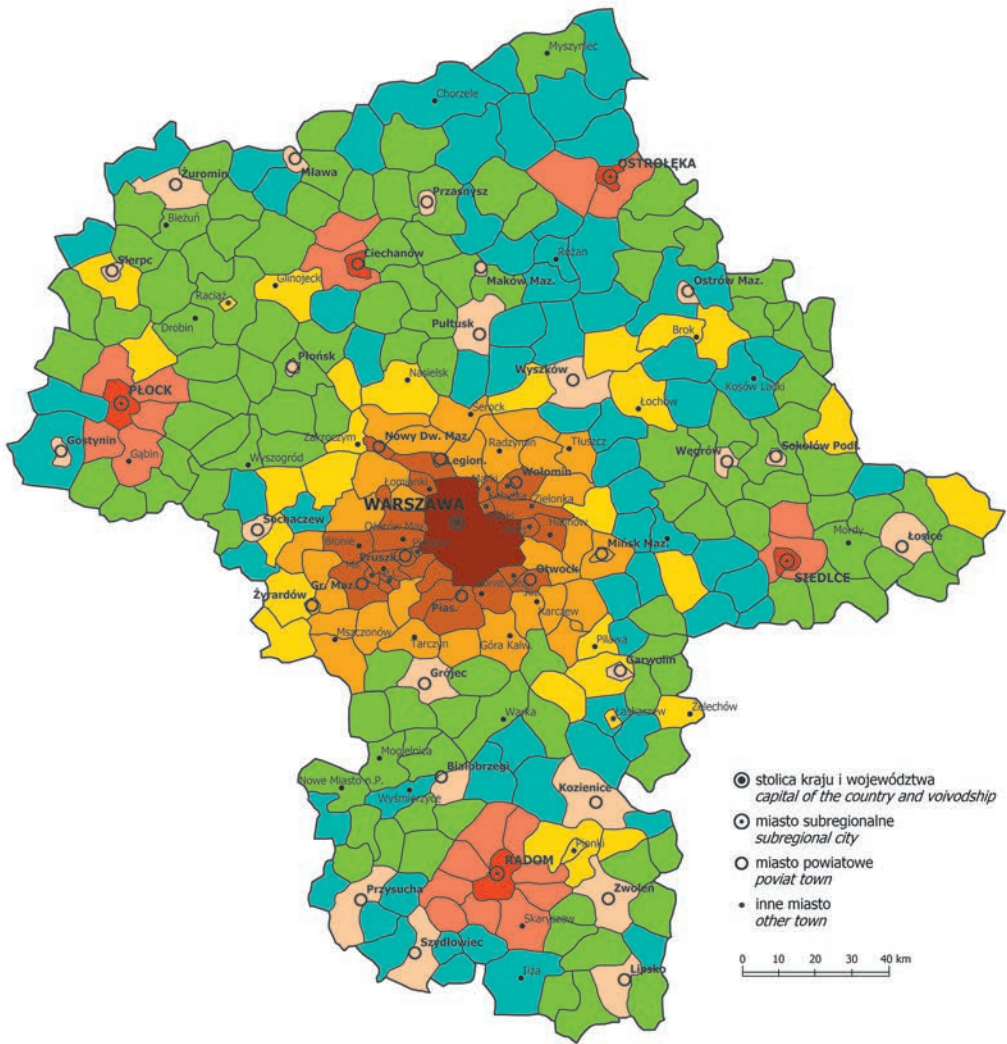
Pewne prawidłowości rozmieszczenia względem centralnych części województwa i Warszawy wykazuje kategoria gmin z rozwiniętymi funkcjami pozarolniczymi. Występuje ona koncentrycznie w pewnej odległości od Warszawy, będąc w wielu miejscach przedłużeniem strefy przedmiejskiej. Taka prawidłowość wskazuje na specyficzne uwarunkowania występowania, związane z oddziaływaniem Warszawy. Prawdopodobnie gminy te przy nieco innych szczegółowych kryteriach delimitacji „zasilyłyby” kategorię gmin strefy przedmiejskiej. I odwrotnie, rezygnacja z wydzielenia strefy przedmiejskiej najpewniej prowadziłyby do poszerzenia zasięgu występowania wyróżnionej grupy gmin z rozwojem funkcji pozarolniczych. Powyższe uwagi wskazują na alternatywne możliwości klasyfikacyjne w przypadku niektórych wydzieleni.

Rozkład gmin wyróżnionych kategorii w województwie mazowieckim wskazuje na węzłowo-strefowy charakter organizacji przestrzennej (ryc. 2).

Krytyka i podsumowanie

Proponowana metoda jest dosyć odmienna od klasycznych metod klasyfikacji, zwłaszcza tych sformułowanych w pracy J.J. Paryska (1982). Podstawowe różnice polegają na arbitralnym (choć wynikającym z logicznych przesłanek) przyjęciu kategorii gmin, które są następnie przyporządkowywane z całego ich zbioru za pomocą ustalonych reguł. Tym samym ustalenie liczby klas następuje w pierwszej kolejności, a nie dopiero po przeprowadzeniu analizy statystycznej opartej na analizach zbioru wszystkich klasyfikowanych jednostek. Po drugie, podział gmin nie obejmuje całego wyjściowego zbioru, tylko w kolejnych krokach następuje przyporządkowywanie gmin do określonych kategorii (pod warunkiem spełniania określonych warunków); pozostałe jednostki ulegają dalszemu przyporządkowaniu (i różnicowaniu na klasy). Czy jest to nowy sposób klasyfikacji, czy też raczej odmiana hierarchizacji, wykorzystująca m.in. zwłaszcza obszary jednolite (według koncepcji J.J. Paryska), pozostaje sprawą wymagającą bardziej szczegółowego rozpatrzenia. Z tego powodu w niniejszym opracowaniu na opisanie efektu klasyfikacji nie używa się pojęcia „klasa”, lecz „kategoria”.

Jeszcze bardziej dyskusyjna wydaje się możliwość wprowadzenia w omawianym przypadku terminu „typ”. Z jednej strony, w klasycznym rozumieniu typ jest pojmowany jako „klasyfikacja wzorcowa” (Nowak, 2004) i w takim szerokim ujęciu przyjmowanie podziału jednostek gminnych według apriorycznych zasad mogłoby sugerować wyróżnianie jakichś typów, charakterystycznych dla sugerowanego modelu organizacji przestrzennej. W tym ujęciu typowe byłoby istnienie głównych miast-ośrodków administracyjno-osadniczych, stref podmiejskich, obszarów rolniczych, turystycznych, itd. Przyporządkowanie poszczególnych gmin do wzorca reprezentatywnego dla takich obszarów następuje poprzez



FUNKCJONALNE OBSZARY MIEJSKIE *FUNCTIONAL URBAN AREAS*

OBSZAR METROPOLITANNY WARSZAWY
WARSAW'S METROPOLITAN AREA

- rdzeń (stolica kraju i województwa)
core (capital of country and voivodship)
- strefa podmiejska
suburban zone
- strefa przedmiejska
external zone

SUBREGIONALNE I LOKALNE OBSZARY MIEJSKIE
SUBREGIONAL AND LOCAL URBAN AREAS

- rdzeń (miasto na prawach powiatu i byłe wojewódzkie)
core (city with powiat status or former voivodship capitals)
- strefa podmiejska
suburban zone
- miasta i gminy miejsko-wiejskie ze stolicami powiatów
towns and urban-rural gminas with powiat capitals

POZOSTAŁE GMINY *OTHER GMINAS*

- z rozwiniętymi funkcjami pozarolniczymi
with developed non-agriculture functions
- z intensywnie rozwiniętym rolnictwem
with intensively developed agriculture
- o ekstensywnym rozwoju
with extensive development

Ryc. 2. Klasyfikacja gmin województwa mazowieckiego
Classification of the gminas in Mazowieckie voivodship
Opracowanie własne. / Autor's own elaboration.

spełnienie wyznaczonych kryteriów, binarnych lub skalarnych. W niniejszym opracowaniu jest to na przykład spełnianie albo nie warunku funkcji administracyjnej (stolica województwa/kraju, powiatu), albo intensywność funkcji danego typu (udział pracujących w danym sektorze). Z drugiej strony, przedstawiona klasyfikacja nie ma charakteru porządkowania szeregowego, ale hierarchicznego i z tego powodu nie mieści się w klasycznej procedurze klasyfikacji typologicznej (Parysek, 1982).

Najbardziej uzasadnionym, jakkolwiek zapewne również dyskusyjnym określeniem proponowanej metody wydaje się określnik „dedukcyjno-indukcyjna”. Pierwszy człon ma nie tylko szerszy zakres pojęciowy od hierarchii, ale wskazuje dodatkowo na celowe działania na podstawie przyjmowanych ogólnych założeń. Mniej kontrowersyjny wydaje się przymiotnik „indukcyjny”, zakładający działania „od szczegółu do ogółu”, w tym przypadku przyporządkowywanie gmin spełniających dane warunki, jak również wewnętrzne różnicowanie podzbiorów na podstawie określonych kryteriów. Być może jednak najlepszym rozwiązaniem byłoby przyjęcie terminu „klasyfikacja hierarchiczna”.

Po tej krytyce metodologicznej i metodycznej, warto omówić zalety proponowanej metody klasyfikacyjnej.

Przedstawiona klasyfikacja ma charakter kompleksowy, gdyż wykorzystuje się w niej przede wszystkim te właściwości gmin, które dotyczą funkcji administracyjno-osadniczych oraz gospodarczych, a także powiązań funkcjonalnych i związanych ze stopniem intensywności użytkowania terenu. Z tego względu nadawać się powinna do tych zastosowań i badań, które wymagają uwzględnienia dużej heterogeniczności systemów społeczno-gospodarczych.

Klasyfikacja ma też charakter uniwersalny, stwarzając możliwości nie tylko dalszego różnicowania zbiorów, ale także łączenia w inne agregaty. Na przykład, na potrzeby analityczne możliwe jest skonstruowanie podziału pomocniczego, bazującego na stopniu zurbanizowania. W ten sposób wyróżnić można cztery kategorie gmin: silnie zurbanizowane (MS, PSI, MG, MP), zurbanizowane (PSE, PG), słabo zurbanizowane (O) oraz niezurbanizowane (R, E).

Zastosowanie przedstawionej klasyfikacji jest wskazane zwłaszcza w działaniach praktycznych. Podział na kategorie jednostek, nawiązujące do użytkowania i głównych funkcji pozwala na sprawniejsze gospodarowanie przestrzenią. Ma to znaczenie zwłaszcza z punktu widzenia monitoringu procesów rozwojowych. Wynika to z założenia, że obserwacja poszczególnych zjawisk i ich dynamiki powinna dawać lepsze rezultaty, jeśli będzie dotyczyła w miarę homogenicznych jednostek.

Wydaje się zatem, że przyjęcie zaproponowanego podziału pozwala lepiej objaśniać zróżnicowania społeczno-gospodarcze województwa (szczególnie w ujęciu dynamicznym) niż dotychczasowe klasyfikacje, w tym zwłaszcza uwzględniające wyłącznie administracyjne rozgraniczenie miast i wsi (podział na gminy miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie).

Piśmiennictwo

- Adamowicz M., Zając J., 2006, *Typologia gmin wiejskich na przykładzie gmin województwa mazowieckiego*, Problemy Zarządzania, 13, 3, s. 203–216.
- Bański J., 2009, *Typy obszarów funkcjonalnych w Polsce*, IGiPZ PAN, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, maszynopis, http://www.igipz.pan.pl/tl_files/igipz/ZGWiRL/Projekty/Ekspertyza_typologia.pdf.
- Czapiewski K., 2010, *Koncepcja wiejskich obszarów sukcesu społeczno-gospodarczego i ich rozpoznanie w województwie mazowieckim*, Studia Obszarów Wiejskich, 22, Warszawa.
- Czyż T., 1971, *Zastosowanie metody analizy czynnikowej do badania ekonomicznej struktury regionalnej Polski*, Prace Geograficzne, IG PAN, 92, Warszawa.
- , 2011, *Conceptions of an urban agglomeration and a metropolitan area in Poland*, Geographia Polonica, 84, 2, s. 5–17.
- Domalewski J., 2002, *Typologia gmin wiejskich pod kątem widzenia sytuacji oświatowej*, [w:] A. Rosner A. (red.), *Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych*, IRWiR PAN, Warszawa.
- Domański R., 1964, *Procedura typologiczna w badaniach ekonomiczno-geograficznych*, Przegląd Geograficzny, 36, 4, s. 627–660.
- Duczowska-Małysz K., 1998, *Typologia obszarów wiejskich – kryteria delimitacji w świetle doświadczeń krajów Unii Europejskiej*, [w:] Z. Więckowicz (red.), *Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo-zachodniego. Tom 1*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław.
- Dziewoński K., 1967, *Teoria regionu ekonomicznego*, Przegląd Geograficzny, 39, 1, s. 33–50.
- Jackowski A., 1979, *Typologia funkcjonalna jednostek administracyjnych województwa nowosądeckiego*, Zeszyty Naukowe AWF w Krakowie, 20, s. 20–29.
- Jasiulewicz M., 1981, *Próba klasyfikacji funkcjonalnej obszarów wiejskich województwa koszalińskiego*, Studia i Materiały, 2, Koszaliński Ośrodek Naukowo-Badawczy, Koszalin, s. 127–144.
- Jerczyński M., 1977, *Funkcje i typy funkcjonalne polskich miast*, Statystyka Polski, 85, Warszawa, s. 20–117.
- Kołodziejczyk D., 1991, *Typologia gmin pod względem stanu infrastruktury społecznej*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa.
- Komornicki T., Śleszyński P., 2008, *Struktura funkcjonalna gmin a postępy w pracach planistycznych (2004–2006)*, Studia Regionalne i Lokalne, 33, 3, s. 53–75.
- Kostrowicki J., 1952, *O funkcjach miastotwórczych i typach funkcjonalnych miast*, Przegląd Geograficzny, 24, 1-2, s. 7–24.
- Młodak A., 2009, *Zróżnicowanie kapitału ludzkiego na rynku pracy*, Wiadomości Statystyczne, 9, s. 53–68.
- Molenda-Grysa I., 2008, *Typologia gmin województwa świętokrzyskiego pod względem społeczno-gospodarczego poziomu rozwoju*, Zeszyty Naukowe. Seria Rola Informatyki w Naukach Ekonomicznych i Społecznych, 2, 8, SCENO, Kielce, s. 281–291.
- Nowak E., 2004, *Metody klasyfikacji w badaniach geograficznych (analiza porównawcza)*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Parysek J.J., 1982, *Modele klasyfikacji w geografii*, Geografia, 31, UAM, Poznań.
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*, 2004, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa, [www.mazovia.pl/...](http://www.mazovia.pl/) (listopad 2012).
- Przewoźniak M., 1987, *Podstawy geografii fizycznej kompleksowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.

- Richling A., 1992, *Kompleksowa geografia fizyczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Rosner A. (red.), 1999, *Typologia wiejskich obszarów problemowych*, Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- , 2007, *Zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich a zróżnicowania dynamiki przemian*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Standar A., Średzińska J., 2008, *Zróżnicowanie kondycji finansowej gmin województwa wielkopolskiego*, Journal of Agribusiness and Rural Development, 10, 4, s. 135–145.
- Stola W., 1989, *Klasyfikacja funkcjonalna obszarów wiejskich Polski. Próba metodyczna*, Prace Habilitacyjne, IGiPZ PAN, Warszawa.
- , 1995, *Funkcje obszarów wiejskich*, mapa w skali 1:1 500 000, plansza 67.2 [w:] *Atlas Rzeczypospolitej Polskiej*, Główny Geodeta Kraju, Warszawa,
- Woźniak A., 2001, *Typologia przestrzenna obszarów wiejskich województwa małopolskiego z uwagi na zróżnicowanie infrastrukturalne*, Inżynieria Rolnicza, 28, 8, s. 41–51.
- Wójcik T., 1965, *Zarys teorii klasyfikacji. Zagadnienia formalne*, PWN, Warszawa.
- Wysocki Z., 1968, *O problemie klasyfikacji i porządkowania w geografii*, Przegląd Geograficzny, 40, 3, s. 583–621.

[Wpłynęło: maj; poprawiono: październik 2012 r.]

PRZEMYSŁAW ŚLESZYŃSKI

CLASSIFICATION OF GMINAS IN POLAND'S MAZOWIECKIE VOIVODSHIP

This article presents a classification of the *gmina*-level units of local-government administration comprising Poland's Mazowieckie voivodship (or province-region). This was developed for the project entitled "Socio-demographic conditions of the development of Mazovia", which was implemented in 2010–2011 at the Institute of Geography and Spatial Organization of the Polish Academy of Sciences, within the broader framework of the "The Development Trends of Mazovia Region" project co-ordinated by the Mazowieckie Office for Regional Planning, and headed by the regional administration of Mazowieckie voivodship). There were two principal reasons for the survey to be carried out. In the first place, the use of territorial divisions, and in particular the division of administrative types, is in many cases inefficient at the integrated planning and regional levels, especially when it comes to the monitoring of the development processes. In the second place, the delimitation, classifications and typologies of administrative units used do not account effectively for regularities and causal relationships observed to occur within Mazowieckie voivodship.

From the conceptual point of view, the classification is based on two overarching principles: (1) deductive category selection in terms of units of defined features or properties, (2) the division of these categories of unit into subcategories in line with internal differentiation based on inductive methods. The purpose of the classification was recognized as division into categories characterized by differences relating to administration, functions (i.e. functions performed plus socio-economic and functional linkages) and

morphology, as relating to more of the organizational dimensions and methods of classifying the effects of human activity.

Arising out of these criteria was a thesis that the overarching category in classification should be a network of major centers of settlement at different levels of the administrative hierarchy, regardless of the functions concerned. Distinguished in this way are the three hierarchical levels termed metropolitan (MS), subregional (MG) and county (powiat; MP). The two highest levels were divided into suburban areas (PS and PG) that were distinguished on morphological, economic and functional bases. At the same time, in the case of Warsaw, there were also two subzones: the "true" suburban (PSI), which is characterized by more intensive management, and the periurban (PSE) subzone, in which management is of a more extensive nature. Other administrative units were classified on the basis of the intensity of occurrence of the economic functions (gminas with non-agriculture functions developed (O), gminas with intensively developed agriculture (R) and gminas with extensive development (E).

The classification presented is universal, creating opportunities, not only for further diversification of the set, but also for linkages with other units. For example, for cognitive purposes it is possible to construct an auxiliary division, based on the degree of urbanization. In this respect, it is possible to discern four categories of gmina, i.e. the very highly urbanized (MS, PSI, MG, MP), the highly urbanized (PSE, PG), the urbanized (O) and the weakly urbanized (R, E).

Application of the classification presented is appropriate and desirable, especially where practical activities are concerned. The division into categories of unit in relation to use and main features will allow for more efficient spatial management. This is particularly important in regard to the monitoring of development processes. Observation of various phenomena and their dynamics should give better results if it is homogeneous units that are being dealt with. It therefore appears that the proposed division will account in a much better way for the socioeconomic diversity of regions, particularly when compared with previous classifications, taking into account of the administrative separation of towns and villages.